משנה · אחרונים · לחם שמים · סדר זרעים

לחם שמים על משנה מעשר שני

רבי יעקב ב"ר צבי [היעב"ץ] עמדין

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

לחם שמים על משנה מעשר שני

רבי יעקב ב"ר צבי [היעב"ץ] עמדין

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/לחם-שמים-על-משנה-מעשר-שני/
הקובץ נוצר ב־22 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה א 4
משנה ה 4
פרק ב 4
משנה א 4
משנה ד 5
משנה ה 5
משנה ו 6
משנה י 6
פרק ג 7
משנה ג 7
משנה ה 7
משנה יב 7
פרק ד 7
משנה ג 7
משנה ד 8
משנה ו 8
משנה ז 8
משנה ח 8
משנה יא 10
פרק ה 10
משנה א 10
משנה ב 10
משנה ה 13
משנה ו 14
משנה ט 14
משנה י 15
משנה יב 15
משנה יג 16
משנה יד 16
משנה טו 16

פרק א

משנה א

מעשר שני אין מוכרין אותו. פי' בפחות אינו יכול. (וע' פר"ש) דהיינו מכירה כמו בשלו. דמוזיל גבי לוקח כשהוא דחוק למעות. ומ"ש לאו דיליה הוא. אבל בשוויה ודאי נמכר והיינו פדייה. דנפדה גם ע"י אחר ואפי' בעל המעשר מקבל המעות שפיר דמי והרי הן אצלו מעשר כמו לקמן פ"ד מ"ו. והתם פירש הרע"ב דבכה"ג שרי:

ונראה לי דאפילו הכי בעי שומא דווקא. והיינו כסתם מכירה כדפרישית.

והירושלמי דמייתי הר"ש הוא שהכריחני לפרש כן. ולא כדמוקי הרע"ב התם למתני' דהכא במכירה דהדמים חולין הוא דלא מיזדבן. ולא משמע הכי. אלא הא לא אצטריכא ליה דקרא כתיב וצרת הכסף וגו'. ופשיטא דאפי' בשיוויה לא מזדבן כה"ג:

משנה ה

משנה לחם

ירקבו עיין מ"ש בקונטרס בנין בית הבחירה בסופו.

פרק ב

משנה א

משנה לחם

ניתן לאכילה איזהו דבר הנקרא אוכל למ"ש. ע"פ בא סימן. ושלהי עוקצין.

משנה לחם

אבל מפטם הוא את היין מ"ש בתי"ט לפי שאין היין נבלע בהם. **במ"כ** אמר דבר מתנגד למציאות. וההפך באמת נראה ומורגש לחוש. כי אמנם בהכרח. יבלע היין יותר. לטבע דקותו יותר מהשמן. שלפי עביו. אינו יכול לפלש כללי העיקרין כמוהו. ואעפ"כ אמרו כמה עיקרין בולעין. ועם שיש דרך ידוע במלאכת הבישול. לקלוט השמן מעל גבי העיקרין. כמ"ש בש"ג בעניך עשיית שמן המשחה. משא"כ ביין שהוא דבר המתערב. ונבלל בכל לחיות שימצא. ואי אפשר להפרידו בשום תחבולה בעולם. **אבל** מה שהתירו לפטם היין. הוא פשוט לענ"ד. שלא התירו אלא לעשותו קונדיטון. שהוא יין מבושם ויינומלין כמ"ש ז"ל. ומעשה היינומלין. הוא שמן דבש ופלפלין. שהכל נשתה. ואינו נשאר כלום להפסד. ולא התירו לפטמו בעקרין הבולעין ממנו. ואין נהנין מהן. כמו שהוא הענין בשמן. אלא במה שדרכו לפטמו בכך. שהם דבש שמן ומיני בשמים ותבלין. שמשביחין אותו ונשתים עמו. אבל לפטמו בעקרין הנשלכין. אחר שבלעו ופלטו כחן. ודאי לא הותר ביין. שאין דרכו בכך. ואפילו לסוך יין וחומץ לא התירו. לפי שאין דרך הנאתו בסיכה (עם שאינו מאבדו. והרי הוא נהנה ממנו) כ"ש שאסור לאבדו שלא בדרך פטומו.

משנה ד

ושפין. פירש הרע"ב על הבשר. לא ידעתי מאין לקח זה. דלהר"מ והר"ש אינו אלא לשון כתישה. שכותשין אותן להסיר קליפתן:

ועל כרחך צ"ל כן דאי כדברי הרע"ב מה טעם החליפו ב"ש שיטתן. דהכא ס"ל איפכא ממאי דס"ל בתלתן. ולאו טעמא בעי. מכדי הא חפיפה והא חפיפה. מאי שנא התם דשרו והכא אסרי. אלא לאו משום דשפין מילתא אחריתי היא. שהוא הכשרן ותיקונן לאכילה והכי נמי מוכח לישנא דשפין. ואמאי לא נקט הכא נמי חפין כלישנא דלעיל:

משנה לחם

כרשיני כו' ע"פ רע"ב שאינם מאכל אדם אלא מדוחק צ"ע. ע"ל רפ"ט דתרומות.

משנה לחם

שם וכבוד הרב כו' מונח. נ"ב (שאפילו דברי עצמו ז"ל הוא סותר מניה וביה וק"ל).

משנה ה

שנתפזרו. צריך לומר כמ"ש הר"מ דמיירי שנאבדו קצת מהן. דאל"כ מאי שנא מתלקטים מנבללין. ומאי בין נתפזרו ובין נתערבו דאידך מתיתין דבסמוך. ולמאי איכפל למתני תרתי בבי. והרע"ב קיצר כאן במקום שהי"ל לפרש:

והא דבעי אתנויי אם מה שלקטתי כו' ואם לאו אותן של מעשר שנשארו יהיו חולין על אלו כדפי' הרע"ב. משום דחיישינן דילמא הדר משכח להו לאותן האבודין. ומפיק להו לחולין בלי פדיון. ודילמא מעשר נינהו. והכי ודאי מצי עביד לחלל המעשר אע"פ שאינו ברשותו על המעות שברשותו כדאיתא בכמה דוכתי במכילתין:

איברא כיון דחששה רחוקה היא שיחזור וימצאם אחר שהם בחזקת אבודין. ואינה אלא חומרא בעלמא שהחמירו בקדושת מ"ש. שהצריכוהו להתנות ולחלל מספק את האבוד. לכן הקלו בו לחללו כסף על כסף מניה וביה. אע"ג דבעלמא לא שרי. מיהא כיון דלא אסיר אלא מדרבנן. בכה"ג לא גזור ועדיף ממ"ש של דמאי דמחללין אותו כסף על כסף נחוש' על נחושת. והכא נמי המתלקט דמאי הוא דהוי. דמספיקא לא נפיק. ועוד שאינו מוציא המעש' לחולין על ידי חילול זה בודאי. כי אם באפשרות רחוק שימצא אחר היאוש ממנו. לכן התירוהו כאן דמילתא לא שכיחא היא:

ולא דמי לנתערבו דבסמוך. דמחמירינן שלא לחלל כסף על כסף. משום דהא איתנהו. ונפקי לחולין בודאי ע"י חילול זה. לכן לא הקילו. משא"כ בהך דהכא דאירכסו להו כדאמרן. כך נ"ל ברור בס"ד. וסרה קושית התי"ט:

וראיתי בפי' הרא"ש שהקשה ג"כ קושיתו של הרב הנז'. ונדחק לפרש הירושלמי דלאו לחלל על המעות האלו שלוקט קאמר. אלא מביא מטבע אחר שאינו חריף כ"כ ומחלל

עליו המעשר בכל מקום שהוא וחוזר ומחללו על מעות הללו שבידו בתנאי הנז'. ולדעתי אין צורך לדחוק כלל:

ובתי"ט האריך לשון בישוב הקושיא ואין בו ממש ואינו מהראוי להטריח בהשגה על תירוצו. כי יגיעת בשר היא שלא לצורך להשיב על כל אומדנא העולה על כנפי רוח בלי ידים ורגלים. ורצה להסב כוונת התו' לדעתו. ח"ו לחשוד התו' בסברות זרות כאלה שאין להם עיקר ושורש ושישיגו בזה על רש"י ז"ל בלי שום טעם וראי' כלל זהו דבר שאין הדעת סובלתו. וכבוד הרב ז"ל כאן במקומו מונח:

אבל דעת התו' ברורה ע"פ מה שכתבתי. דהתו' ס"ל להו נמי כיון דאינו אלא חומרא דרבנן. בכה"ג דספיקא הוי ובמלתא דלא שכיח' לא אחמירו ביה כנז'. וזהו שהכריחם לומר כן לפי שלדרך רש"י עצמו צ"ל כן מפני קושית ריב"א. דהא קיי"ל טיבעא אטיבעא לא מחללין. ומשמע מדברי הר"ש דאפילו אמין מטבע אחר של כסף אין מחללין אפי' מדוחק. וה"נ סבירא להו להתו'. א"כ מאי שנא הכא דשרי. אלא על כרחך מטעמא דאמרן שרי. א"כ אפי' מנייהו נמי ומאי דוחקיה:

משנה ו

מביא בסלע מעות. כבר פירשתי יפה למעלה טעם משנתינו. אליבא דמ"ד דהכא דווק' אצרכוהו משום דמילתא דשכיחא היא. והרי כאן מעשר שני בודאי שיוצא לחולין בכך. לכן העמידו חכמים דבריהם. ואיתא לתקנת' דרבנן דאין מחללין על הכסף כלל. מאי דלא"ה בההיא קמייתא כדכתיבנא. ובתי"ט סרכיה דלעיל נקט ובדותא היא:

משנה לחם

שנתערבו ע"ל מ"א.

משנה י

נמצאו טהורים וטמאים שותים מכד אחד. עמ"ש הרמב"ם הביאו בתי"ט. ולא הבנתי מה שהוסיף עליו בזה"ל ודתנן שותים ר"ל זא"ז בתחלה הטהורים ואחר כך הטמאים עד כאן לשונו:

ולא ידענא מאי קאמר דהא ודאי בה"ג דפי' הר"מ אפי' תחלה טמאים והדר טהורים. ואי איתא דמיירי מתני' דטהורים שותים תחלה. לא הוה צריך לכל הא דטרח הירו' והר"מ בתנאים שהזכיר. ואפי' בטמאים דזיבות נמי תוקמה. אבל ודאי דלא בשותין בפיהן מן הכד עצמו עסקינן. אלא במערין מהכד לכוסם מיירי. וכ"מ בהר"מ והר"ש ז"ל ופשוט הוא:

פרק ג

משנה ג

הרי המעות האלו מחוללין על פירותיך. שחברו הוא אוהבו והרשהו לחלל על פירותיו. ואע"פ שלא הקנה לי הפירות יכול לחלל עליו. מידי דהוי אהקדש אע"ג דלא חל על דבר שאינו שלו. אם הקדיש אחר ברשות בעלים הוי הקדש דשלוחו הוא. הכי נמי גבי מעשר לענין חלול. כי עביד מדעתיה חייל. אף אמאי דלאו דיליה. ונמצא שאין כאן מתנה אי תיתי ככולי עלמא כמו שכתב בעל תוס' יו"ט.

משנה ה

משנה לחם

וברביעית כ"ה הגירסא הנכונה. ופירושו רביעית הדינר. ואין לטעות בו.

משנה יב

המשאיל. ז"ל הרמב"ם כשהשאיל אדם קנקניו להוליך בהם מעשר שני. ופירש שהם מושאלים אפילו סתם כו' לא קנה מעשר. ואם נתן לתוך הקנקנים יין מ"ש סתם ולא פירש שנתן אותן קנקנים בתורת שאלה כל זמן שלא סתם כו' אותן הקנקנים ברשות המשאיל. אבל אם סתם פי הקנקנים הרי נתנם למעשר ונתחייבו למכרם ולאכול כו' כדין מעשר שני עכ"ל והוא הנאות לענין משנתי'. ובתי"ט הועתקו דבריו בשבוש ומיגז גייז להו:

פרק ד

משנה ג

מפני שהוא מוסיף על הקרן. ותוספת דקרן עדיפא מפני שעל החומש יכול להערים עכ"ל הרע"ב:

וצריך ביאור דמאי מהני שיכול להערים הא לא קמערים. ואמאי מפסדינן למ"ש כולי האי. ולשון הירו' שהביא הר"ש כך הוא א"ר בון והוא שיכול להערים עליו ולפוטרו מחומש. וזה מבואר שכך כוונתו דלא שנו של סלע ואיסר קודם. אלא כשבעל הבית יכול עדיין להערים עליו. דהיינו שכשאומר בסלע רוצה הוא נפדותו. אבל אין המעות בידו שיפדנו הוא עצמו (ופשיטא דבאמירה לא מתחייב בחומש. ואפי' לר"י דלקמן מ"ז דס"ל א"צ לפרש. היינו במחלל בודאי. אלא שלא פירש על איזה מעות כמ"ש שם. אבל הכא מיירי בשומא לחוד ששמין את המעשר בכמה הוא שוה לפדותו. ומי שיתן יתר הוא יפדנו ויחללנו דו"ק). אלא כוונת שיפדהו בסלע ע"י בנו ובתו עבדו ושפחתו להערמה

כדלקמן. דלא צריך לאוסופי חומש. משו"ה של סלע ואיסר ודאי קודם שהוא מוסיף על הקרן בודאי:

אבל כשפודהו בעצמו ורוצה להוסיף חומש בלי ספק שהא קודם כדי שישתכר מעשר שני. וליכא עדיפותא לקרן אלא כי מספקינן בכוונתו דבע"ה. דאי יהבינן ליה בסלע שמא רצונו לפדותו בסלע. ע"י אחר:

והא דתני רישא בע"ה קודם מפני שמוסיף חומש אפי' אי מיירי דומיא דסיפ' דפרישנ' בשיכול לפוטרו. אפ"ה איהו קדים. כיון דלא קמפסיד מ"ש מידי. אף אם יפדהו בהערמה. ודקאמר מפני שמוסיף. ר"ל דהא שייך בחומש. ואיכא נמי מעליותא דילמא באמת בעי לאוסופי חומש ולא אערומי קמערים. דעל כרחך איהו קדים טפי. כך נ"ל ברור ואפשר להסכימו עמ"ש בתלמודנו בפ' המקדיש [ערכין דף כ"ז ע"ב]:

משנה ד

מערימין על מ"ש. לפדותו בלי חומש:

משנה ו

משך. פירש הרע"ב המוכר עמ"ש ריש מכילתין בס"ד:

משנה ז

הפודה מעשר שני ולא קרא שם. כגון שהיו מעות מונחין לפניו או עסוק בהן. או את"ל שהיו לו מעות ברשותו ודעתו עליהן. ואמר מעשר שני זה דהא מחולל על המעות. סתם. שלא פירש איזה מעות יהיו פדיונו. דיי. אבל ודאי צריך להוציא בשפתיו שמחללו כך נ"ל:

ואפי' את"ל בשתיקה נמי הוי פדיון. עכ"פ צריך שיגמור בלבו. ויניח סלע כנגד מ"ש. ויכוין שיהא זה מחולל על זה. אבל בלא כוונה כגון ששם המעשר ואפי' אמר בכך וכך שוה המעשר אם אפדנו כענין שפירשתי לעיל מ"ג. ודאי שאינו מחולל בכך כמ"ש שם וק"ל:

משנה ח

ובה"א בודאי י"א. ז"ל תי"ט פי' הרע"ב אם נשאר על האיסר של ודאי א' מעשרה ותמיהא לי דאין י"א דב"ה כי"א דת"ק עכ"ל:

ולא ירדתי לסוף דעתו מאי קסבר דהא ודאי די"א דב"ה הוי ממש דומיא די"א דת"ק. דהכוונה בשניהם שא' מי"א מאיסר יוצא נחולין ואין בזה ספק שהכל א' ושוה ממש לפירוש זה. ולישנא דהרע"ב אטעייה לפום ריהטא. וק"ל:

וברור מאד שפירוש הרמב"ם במשנתינו הוא המתקבל ביותר. עם שלא נמלט מדוחק בלשון שהי"ל לומר אוכל עליו עד אחד עשר באיסר. דאוכל עליו משמע בכל דוכתא דאוכל בקדושת מעשר. והכא צריך לפרש איפכא אוכל עליו בתורת חולין אחד עשר באיסר. וכן יפורש י"א דב"ה ואין להאריך בזה:

ואולם הרא"ש ז"ל הוסיף התימה על פי' הר"מ ז"ל. באומרו וק"ל היאך מזלזלין בו להוציא לכתחלה לחולין פחות מש"פ. הא אמרי' בפ' הזהב [ד' נ"ב ע"ב] מ"ש שאין בו ש"פ אומר הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות. ועוד דמ"ש אין מוסיפין חומש בפדיונו אלא בפדיון ראשון וכשמתחלל איסר זה א"צ להוסיף חומש עכ"ל. והנך קושיי אלימי טובא לכאורה:

איברא כי מעייניו בהו לא קשיין לגמרי. דאדרבה מהתם מוכח דמשה שפיר קאמר. דטעמא מאי אומר הוא וחומשו מחולל על המעות הראשונות משום דא"א לצמצם מעותיו. והכא נמי איסר זה כשחיללו מתחלה על מ"ש. בודאי פדאו בריוח. שלא פדה בו מ"ש באיסר שלם אלא בפחות. משו"ה כשנשתייר בו חלק י"א שלא אכלו בקדושת מעשר. הרי הוא חולין (אף על גב דמדרבנן איתפיס ליה כוליה לאוכלו לכתחלה כולו מעשר. כדמשמע מפירש"י בפרק הזהב. מ"מ הכא מיירי בדיעבד שלא קנה פירות בכולו. ודוק). לפי שמתחלה לא צמצם הפדיון. ומדאורייתא לא נתפס כולו רק נגד הפירות של מ"ש:

ולא דמי למ"ש דפחות מש"פ דודאי לא סגי דלא בעי חילול. משא"כ הך איסור דפדיון מ"ש הוא. מעיקרא חולין הוא ולא תפיס אלא כנגד המ"ש שנפדה עליו. והמותר חולין הוא ואינו נתפס אלא מדרבנן כשלא שיירו כנז'. וזה ברור מאד לענ"ד:

והקושיא הב' כמו כן נקלה לתרצה. ואפשר לו' ג"כ שהיא מתורצת בירך חברת'. דהיינו נמי טעמא דכסף שני לא בעי חומש. משום דקים להו דבראשון לא צמצם עד חומש. אלא דמשכוני נפשאי בהכי לא קאמינא. כיון דמקרא נפיק. אפ"ה לא תיקשי מהא. דהר"מ לא קאמר דצריך חומש. אלא דמ"מ דבר חשוב הוא מכיון שיש בו ובחומשו פרוטה. כי היכי דלא ליתי לזלזולי ביה. ואתי לאיחלופי בפרוטה להוציאו לחולין. וקים להו לרבנן דאפרוטה קפדי אינשי שלא להפסידה. ולהביאה לחומר קדושת מ"ש:

ובכן פירוש הר"מ ז"ל מתיישב היטב. לא נשאר עליו מהתפיסה זולת קצת הזרות בלשון כנז'. וטוב לבחור בו במיעוטו. מלקרב פי' הר"ש ז"ל כאן להפלגת הזריות והריחוקים הנפלאים בענין ובלשון לא ראיתי כמוהם. ולא אאריך כי הם מבוארים מאד לכל מעיין. מלבד מה שהוסיף הרא"ש ז"ל להפליא עליו עיין בו. ות"ל שנתגלה פירושו בימינו וזכינו

לו. והרבתי"ט ז"ל חכם דעדיף מנביא. אע"ג דאיהו לאו נביא חשב להתנבא ונאחז בשבח קרני הרא"ש ז"ל מידו לו ושם חביון עוזו:

משנה יא

ד' דמאי. הר"ש משמא דגמרא העתיק דמוע. וע"כ צריך לומר כן דאטו ת"ק לקולא נמי קאמר. והני פירות כי לא ידעינן מאי נינהו. היכי דמי אי בפירות דחבר. הא ודאי בחזקת מתוקנין נינהו אפילו בני יומן. ואי דע"ה למאי כתב עלייהו דמאי. בלא"ה נמי דמאי הן. ותו פירות ע"ה שאנו מוצאין בביתו בחזקת טבל הן בלי ספק לענ"ד. דדווקא בפירות שמביא לשוק למוכרן בחזקת מתוקנין. אע"ג דלא מהימנינן ליה. מ"מ כה"ג רוב ע"ה מעשרין. אבל בפירות שבביתו שלא יצאו כלל מחזקת טבלן בשום הוכחה ולא בדבורו. ודאי הרי הן בחזקתן דוק:

משנה לחם

אשתקד נוטריקון מורכב מן שתא קדמייתא.

פרק ה

משנה א

כרם רבעי. עמ"ש בס"ד מ"ו פ"ז דפאה:

משנה לחם

רבעי הא דנקט הכא רבעי מקמי ערלה. **נראה** לי משום דשריותא דהנאה עדיפא ליה. וערלה וקבר דמו להדדי נמי. באיסור הנאה.

משנה ב

ותנאי היה הדבר שאימתי שירצו יחזור הדבר לכמות שהיה. מ"ש בתי"ט שמכאן יצא להרמב"ם והראב"ד מחלוקתן אם ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד הקודם. בהתבטל הטעם שבגללו גזרו. אע"פ שאינם גדולי' מהם והאריך בזה:

אינו נ"ל אבל מחלוקתם תלויה בסוגיא דתלמוד' דפ"ק דביצה כנודע (ועיין גם בגמ' דמ"ק ד"ג ע"ב) אמנם משנתינו נ"ל שאינה מענין זה. דודאי לא שייך הכא ביטול דברי הקודמי'. כשיצטרכו לתקן שיחזור הדבר לכמות שהיה. אדרבה קיום וחיזוק לד"ת ולד' קדומי הקוד' הוא. שהרי התקנה שיעלו הפירות. קדמה לתקנת הפדייה. שבאו ב"ד שלאחר בעלי התקנה הראשו' ובטלו דבריהם. (וקרוב הדבר שלא היו גדולים כמוהם וק"ל). ואעפ"כ יכולים היו מעצמם לבטל אותה התקנה הקדומה בלי ספק:

אלא ע"כ שאין זה מכלל ביטול דבר כשעושין תקנה להיות סייג וגדר לשל תורה כפי הצריך לפי הזמן. (דלא מיקרי ביטול אלא כגון י"ט שני של גליות שגזרו עליו הראשונים ועשו גדר לשל תורה. שבזה אין יכולת לאחרונים לבטלו מפני שבטל הטעם. דאע"ג דבקיאינן בקבועא דירחא. האיסור במקומו עומד. שאין להתירו עד שיהא ב"ד גדול מהם דווקא. דמ"מ חשיב מבטל דבר שנאסר במנין:

משא"כ בדבר הנעשה מן האחרונים כמו כן לגדר ומשמרת לשל תורה. כגון זה. שבין הראשונים שאמרו להעלותן. ובין האחרונים שאמרו לפדותן. שניהם לד"א נתכוונו לשם שמים ולהחמיר על של תורה כפי צורך הזמן ודוק. כי באופן זה אע"פ שאין האחרונים גדולים. לכ"ע יכולים לגזור ולגדור כפי המצטרך:

ומצווים הם ב"ד של כל דוד ודור על כך. להשגיח על זה לעשות משמרת למשמר'. ע"פ מה שיתחדש בימיהם שיחייב חידוש תקנה. ואין להם להשגיח אם יכריחם העת והזמן לשנות תקנת הקדמונים. כל שכוונתם רצויה שלא להקל רק להחמיר כנז' וזה ברור מאד בעיני) וכ"ש שיכולין ורשאים המתאחרים להחזיר התקנה הקודמת ליושנה. לקיים דברי הגדולים יותר מבעלי התקנה האחרונה עם שיהיה ביטול דברי המאוחרים הגדולים מהאחרונים להם:

על כן מכל זה פשוט אצלי שלא הוצרך ענין התנאי שבמשנתינו. כדי שלא יחשב חזרת הדבר לביטול דברי ב"ד הקודם. אלא שנתייראו הב"ד ההוא שתשאר התקנה הקודמת בטלה לעולם. מכיון שבטלוה פ"א. שהבאים אחריהם לא ישיתו אל לבם לחזור ולגזור על כך. ואע"פ שיתבטל הטעם כגון שיתמעטו הפירות או שיבנה בה"מ. יחשבו שא"צ להחמיר על הצבור בכך מאחר שכבר בטלוה. שכבר ראו הראשונים שהיא חומרא יתרה. ולכן נמנו עליה והתירוה לעולם. ולא יעלו על לבם שלא בטלוה רק לזמן. אלא יניחו הדבר על ד"ת מעתה ועד עולם:

ומדאגה זו התנו בפירוש כדי שידעו דורות הבאים שלא בטלוה בהחלט. שלא היתה כוונתם אלא לצורך שעה:

ולדברי ת"ק י"ל שאפי' לאותו דור עצמו. שבזמן הב"ד ההוא שתקנו שיהא נפדה. הוצרכו להתנות מפני המון העם שלא יבואו לבעוט בגזרתם. ויזלזלו בה כשיגזרו היום כך ולמחר כך. ונתייראו ששוב לא יקבלוה מהם להחמיר עליהם. מאחר שכבר הקילוה להם. לכן הודיעו נאמנה שתקנה ראשונ' עדיין קיימת ולא נעקרה כל עיקר. רק שענין השעה הכריחם לשנותה לזמן מה. ודברים אלו נכוחים בס"ד:

ומש"ע הרבתי"ט לפרש מחלוקת ת"ק ור"י עם מחלוקתו של ר"י בפרק הזהב דס"ל לת"ק כר"י דהתם. דעבדינן תקנתא שלא לפחות השער. לפי שרבו הפירות ואין קונה ע"ע שהאריך. ולא ידעתי ענין לו כאן. חדא דהא נטע רבעי לאו בר מכירה הוא כמו מ"ש כדאיתא ריש מכילתין:

ותו דאיכא למימר לא היא עד כאן לא קאמר ר"י התם דאסור לפחות השער. משום דאיכא דרא דממונא דמפסיד לאחריני. אבל הכא דממון גבוה הוא. ולא הקפידה תורה רק לאוכלו בירושלים בקדושה. ולא איכפת לן אם נמכר ביוקר או בזול. אף ר"י מודה דשרי לפחות השער. וכ"ש דהך תקנה תקנתא דפירות היא כדבעינן למימר:

ועד כאן לא קאמרי חכמים התם זכור לטוב אלא משום דאיכא רווחא טובא לאחריני. ולא משגחי' בפסידא דהיאך. דמפקיע השער הוא. אבל הכא דקמפסיד לנ"ר דממון גבוה הוא. אימא מודו רבנן דאסור לפחות השער. לכן אנ"ל כלל לתלות ענין משנתינו באותו מחלוקת:

אלא הכא בהא פליגי ת"ק סבר תקנתא דפירו' הואי. דכיון דרבו הפירות לא היו להן אוכלין מרובין בירושלים והיו נרקבין ונפסדין. משו"ה מצו מתקני הכי. אע"ג דממילא בטלה תקנתא קמייתא. והראשוני' שתקנוה גדולים מהם היו. אעפ"כ היה הרשות בידם לתקן תקנה חדשה. כפי מה שראו צורך הדור לעשות סייג לתורה. וכנז' שבזה כח כל ב"ד יפה יפתח בדורו כשמואל בדורו. והיינו דתני התקינו דודאי תקנה מעלייתא הואי:

ור"י ס"ל דלא היו רשאין לבטל התקנה הראשונה שהיתה לחיזוק המצוה. אע"פ שנתחדשה אח"כ סבה לבטלה. אין כח ביד האחרונים לעוקרה. כל זמן שבית המקדש קיים. שעדיין יש שייכות לתקנה ראשונה להעמידה במקומה. משא"כ משחרב בה"מ דתו לא שייך כלל לעטר שוקי ירושלים:

או דילמא משחרב בה"מ לא הוצרכו לתקן כלל שיהא נפדה חוץ לירושלים. אלא מעצמן נמנעו מלהעלותו לירושלם. ואפשר ג"כ לא היו יכולין להעלותו מפני שליטת האויבים בירושלים. על כן אין כאן תקנה. אלא שהזמן גרם שיבוטל הדבר מעצמו. ולא הוצרכו כי אם לתנאי שיחזור הדבר לכמות שהיה. לומר שאע"פ שהניחום בביטול התקנה הראשונה. התנו עליהם שלא תהא בטלה עולמית. וכנז':

ובזה מיושב גם כן מה שדייק בתי"ט בדברי ר"י דקאמר היה התנאי הזה. והו"ל למימר היתה התקנה הזאת. ובמאי דכתיבנא דייק טפי. והוא כפתור ופרח במשנתינו בס"ד:

ולפ"ז כשתמצי לומר דת"ק סבר דהוא הדין כל היכא דבטל טעם הדבר שבשבילו גזרו הראשונים. יכולין האחרונים לבטל תקנתם לעקרה לגמרי. ולהקל אף בלי שיכריחם ענין

השעה לכך לצורך דבר המצוה כנזכר. אי הכי הרמב"ם והראב"ד ז"ל קמפלגי בפלוגתא דת"ק ור"י דרמב"ם היינו דר"י. וראב"ד כת"ק:

איברא טפי מסתברא דרמב"ם אמר לך אנא דאמרי אפי' כת"ק. ועד כאן לא קאמר ת"ק. דיכולין האחרונים לבטל תקנת הראשונים. אלא היכא דעקירת הראשונה וסתירתה. הוא בנין וקיום המצוה באמת כמו שהוא הענין כאן. ובזה סובר שכחם יפה. שאפי' לא בטל טעם הראשונים. כגון בכאן שהטעם שבגללו תקנו הראשונים עדיין קיים. כל זמן שבה"מ וירושלם קיימין. רק שנתחדשה סבה אחרת חזקה ממנו. הגורמת לבטל התקנה הקודמת. רשאין הן לעשות כפי מה שעיניהן רואות צורך המצוה. ולעולם כשאין ביטול הראשונה מביא לידי קיום המצוה בשום דבר. באופן שאין מוכרחים לבטלה. רק להקל מעליהם האיסור בלבד. בהא מודה ת"ק דאע"ג דבטל טעם הראשונים מעיקרו. אין כח האחרונים יפה בזה אם לא יהיו גדולים. אבל הראב"ד ודאי לא אתי כר"י. (אעפ"י שיש לומר דהראב"ד נמי אמר אפילו אליבא דר"י) ודוק היטב:

משנה לחם

אילת כו'. היא סופה של א"י בגבול אדום. ככתוב ונעבור מאת אחינו ב"ע מאילת וגו'. והיא נמל על ים סוף. פעם ישבו בה ישראל. ופעם אדום. ככתוב וינשל את היהודים מאילת וגו' ואדומים (ע"פ לס"ע) באו אילת. וכן לוד וירדן. גם הם סוף גבולי א"י לרוחות הנזכרים כאן במשנה. נמצא ים סוף. כים הגדול. שניהם שוים במרחק יום אחד מירושלם (לענין הכתוב אחד עשר יום וגו'. ע"ס אם לבינה) וכמו הירדן. והנה ירושלם בטבורה של א"י. משלש רוחות. אך לצפון הארץ מתרחבת מאד. גם מעבר הירדן והלאה למזרח. נסבה ורחבה הארץ הרבה.

משנה לחם

בלח"ש בראש דף כפי ההצטרך. נ"ב (ועמ"ש מ"ג פ"ה דכתובות).

משנה לחם

שם בזול כדינא דמעשר שני כדתנן פודין מעשר שני כשער הזול.

משנה לחם

שם סד"ה אחת דוק היטב. נ"ב (עיין בספר של"ה (דכז"א) מ"ש בענין משנתנו ובתשובתי בס"ס קצ"נ בס"ד.

משנה ה

ובשביעית פודהו בשויו. פירש הרע"ב שאינו מנכה לו שכר לקיטה לפי שכל אדם מלקט לעצמו עכ"ל:

נראה לי פשוט דה"ט משום דבשביעית א"א לזכות בשדה. רק במה שלוקט לעצמו ולצרכו בלבד. וכששוכר אחד ללקוט פ"ש באופן המותר. ודאי מוכרח הוא ליתן יותר

משכר לקיטה גרידא. דאטו בשופטני עסקינן. שהרי אלו הפירות שזה השוכר לוקטן בדמי שכר מועט שנותנין בשאר ימי שבוע בעד הלקיטה. השכיר עצמו יכול לזכות בהן ע"כ ודאי שהלוקט בשביעית אינו אלא מוכר ממש. ולכן הצריכוהו לתפוס לשון שאינו נראה כמכירה. וקל הוא שהקלו בו כדאיתא התם. מ"מ פשוט ששכר הלקיטה דשביעית. מרובה משאר שני שבוע בכל אופן מטעמא דאמרן:

ומעתה אם היה מנכה לו שכר לקיטה בשביעית לא היה שוה מאומה לפדותו. ששכר לקיטתו הוא דמי שיוויו בודאי. משא"כ במופקר. שאם קדם והחזיק במקצת השדה החזיק בכולו. ושוב אין אחר יכול לזכות בו בכלום. ואין לפועל אלא שכר לקיטתו בלבד. דוק. כך נ"ל ברור:

ומ"ש בתי"ט בזה לא נהירא כלל. והיא אומדנא נגד האמת. שהרי מוכח בהדיא מן המקום שזכר. שאין בני אדם נמנעים מללקוט בשכר בשביעית:

משנה ו

משנה לחם

דברי תי"ט כאן מגומגמים מאד. ורציתי אבל לא עלה בידי להלמן. שמא יבוא אדם ויתקן דבריו ולשונו הנה שכרו אתו להקרא אומן.

משנה לחם

עי"ט כו'. עתי"ט מ"ש בירושלמי כדי שיהא לו מה לוכל ברגל. **ר"ל** שיהא לו לישראל מעשר שני. ולכהן בכורים. מצוי לאכול בי"ט.

משנה ט

מי שהיו פירותיו רחוקים ממנו. פירש הרע"ב וכבר נתקנו. נ"ל שצ"ל וכבר נטבלו. ור"ל שהגיעו לעונת המעשרות. שנאסרו לאכול מהן קבע. ואפשר לדחוק ולפרש גם הלשון נתקנו כלומר שהוטבלו ע"י גמר פריין. שהרי הן מתוקנים בכך. וראויים להפרשת המעשרות. שאין ניטלין אלא מדבר הגמור. וקודם לכן אינן מתוקנין לענין זה וראשון נראה עיקר:

משנה לחם

נתון ליהושע עפר"ש ז"ל. שהיה לוי. ומה שלא נתן לו מעשר עני כו'. א"נ הי"ל מאתים זוז. ע"ל פ"ב מ"ז ודוק. **ומ"ש** שהיה פחמי. **אינה** ראיה שעני היה. דאמרו אינשי שב שני הוא כפנא. ואבבא אומנא לא חליף. אבל ודאי היה מתפרנס בצער. כי מלאכה כבדה ובזויה היא פחמיות. ולזה נתרעם ממנו ר"ג. כלומר שלא היה לו לעסוק במלאכה כזו מפני כבוד התורה. ור"י לא רצה ליהנות מכבוד תורה. גם לא היה רוצה להתפרנס ממ"ע. שלא לקפח את העניים לטול חלקם מפיהם.

משנה לחם

בלח"ש סד"ה מי. נ"ב. **עי"ל** שר"ל נתקנו ממש. והיינו ע"י קריאת שם בצפונו או בדרומו של כרי. והרי הם מתוקנין בכך. אלא שלא הופרשו עדיין. ולא בירר להם בעלים. ועתה מחויב להוציא המתנות מן הבית. והוכרח לכך. משום דפירותיו של ת"ח. אפילו בני יומן. הרי הן בחזקת מתוקנין. **ואמנם** י"ל ג"כ מעשה הכי הוה. שידע ר"ג שבאו פירותיו לעונת המעשרות. בעת ההיא שהיה רחוק מביתו. ולא הגיעו קודם שפירש מביתו. ועמ"ש בס"ד בחידושי מציעא (יא"ב) ומשעה שהגיעו ודאי חייבים בעור. אע"פ שלא הופרשו המעשרות מהם. דקיי"ל מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין.

משנה י

במנחה בי"ט האחרון. עיין בתי"ט שכתב ומכאן ראיה וגדולה היא אלי שאין מחוייבים בסעודה שלישית בי"ט. שהירושלמי אומר על של שחרית עד כאן מצוה לוכל עכ"ל:

ואני בעניי וחולשת עיני לראותה לא אוכל. כי מי הגיד לנו שהירו' נתכוין שיתוודה בשחרית קודם הסעודה. וא"כ הוא הי"ל לומר שיתוודה קודם סעודת שחרית. וכן התנא היה מפרש דבריו והיה שונה קודם המנחה דליכא למטעי. ועוד מה חידש התרצן ע"כ מצוה לוכל. וכי היה נעלם זה מהמקשן דקארי לה מאי קארי ומאי קסבר:

אלא ודאי במנחה משמעו בשעה אחרונה של מנחה סתמו כפירושו. בזמן המאוחר היותר אפשרי שא"א לאכול עוד והוא אחר הסעודה. ומאן דפריך הוה ס"ד כמאן דס"ל דאין קפידא בסעודה ג'. שאפילו בשבת יכול לקיימה בכל דהו. משו"ה פריך ויתוודה בשחרית. מיד אחר שאכל. ולמה יחמיץ המצוה והרי אמרו זריזין מקדימין למצות מצפרא. ומשני ע"כ מצוה לוכל. כלומר עדיין מצוה לאכול סעודה שלישית. ונסתייעה דעת הסוברים שחייב אדם לאכול סעודה ג' בי"ט. אכלתי ואוכל בעזה"י והוא יחננו ויביאנו לארצנו וניתן לו מעשר מכל:

משנה לחם

בלח"ש קרוב לסד"ה במנחה. שחייב אדם לאכול סעודה שלישית בי"ט. נ"ב (עמ"ש בס"ד על במג"א. במו"ק א"ח סימן תקכ"ט).

משנה יב

משנה לחם

ולא נתתיו לא"א עתי"ט. **ונ"ל** פשוט דע"כ פשטיה דקרא הכי הוא. דאטו מת בר נתינה הוא. אלא ודאי פירושא לצורך מת. והיינו בכל גוונא דאתי מניה צרכי המת. בין לדידיה גופיה. בין לאוננין דכולהו משום יקרא דשכבי. אית ביה. ר"ל בין ארון ותכריכין. בין מנהג אנינות של אוננין. לכבוד המת הוא. כדי שיתעסקו בצרכיו (עי"ד שמ"א) וכדמפרש תנא.

משנה לחם

בפירוש סוף משנה זו. וז"ל מ"מ קודם הוה ליה לאוקמי קרא הכי. מלמשרי שמן טמא. דקאי בסיכה כו'. כך נ"ל להגיה לשונו המוטעה בדפוס. ור"ל שנראה סתירת משמעות הכתוב. להתיר סיכת שמן טמא.

משנה יג

משנה לחם

כדי שתתן טעם עתי"ט מ"ש בשם פירוש מאן דהו. **ולא** נהירא. משום דמקום שאינו זבת חלב ודבש. לאו א"י הוא (עספ"ק דבכורים. ואפי' ת"ק לא פליג. אלא משום דס"ל עבר הירדן נמי ארץ זבת היא) **אלא** ה"פ יה"ר שיתקיים טוב הארץ. ולא יתבטל בסבת עונות הדור. בדרך שגרם העון. ונתבטל טעם הפירות משחרב בהמ"ק. כמ"ש באחרון דסוטה. לפיכך אינו דבר מוכרח. שיתנו הפירות טעם אף בא"י. כי אם לפי טוב מעשה יושביה. שיהיו ראוין. תתן הארץ יבולה. זה ברור.

משנה יד

מכאן אמרו כו' אבל לא גרים. עמ"ש בס"ד מ"ו פ"ג דפאה וריש ביכורי':

משנה טו

ביטל את המעוררים. שהיו אומרים עורה למה תישן ה'. כו' אמר וכי יש שינה לפני המקום עמד וביטלן עכ"ל [הרע"ב]:

נראה לי דה"פ שבכל יום בשחר כשהיו עומדין על הדוכן התחילו בפסוק זה כמעוררים כלפי מעלה שישגיח לשירן של לוים. ועד ימיו היו צריכין לכך לפי שהיו בתחלת בית שני תמיד נכנעים לא"ה הנלחמים בהם. כידוע ממלחמות החשמונאים שלא נחו עד זמנו של יוחנן כ"ג הוא הורקנוס הראשון. ולפי שבימיו היו בשלוה על אדמתן לכך עמד וביטלן. והיינו דבפ' משוח מלחמה [סוטה ד' מ"ח ע"א] מסיים בה תלמודא הכי אלא בזמן שישראל שרויים בצער וכו' לכך נאמר עורה למה תישן כלומר על דור הגלות או העבדות נאמר הכתוב לעורר את האהבה ויקץ כישן ה' המסתיר פניו מבניו. ודברו הכתובים בלשון בני אדם ע"ד העברה וההשאלה. ואז יתכן גם ללויים לומר כן. משא"כ בשרויים על אדמתן לבטח. שאינן נראין אלא כמעוררים ממש ח"ו ולכן לא יתכן:

סליקא לה מסכת מעשר שני בס"ד

משנה לחם

יוחנן כו'. עמ"ש בסמוך בד"ה בטל ובבתרא דסוטה.

משנה לחם

ובימיו אין אדם צריך לשאול ע"פ רע"ב מ"ש ומתקנה זו ואילך הלוקח פירות מן השוק לא היה שואל אם מתוקנין הם ע"כ. **הנה** תפס לו דרך הר"מ ז"ל. והדבר מתמיה מאד. כי בלי ספק הלוקח מן השוק. מע"ה קאמר. וכמו שנמצא בפירושו של הר"מ בהדיא. זה לשונו וכל מי שלקח פירות מע"ה לא היה

שואל אותו כלל אם טבל הם. א"כ מה היא ענין שאלה זו מה טיבה. ומה תועלת יש בה. ולשון הר"ש ז"ל ולא היה אדם צריך לשאול את חברו. חבר. שלקח מע"ה. אם חזר ותקנן. והוא הנכון.